

Бүгү чурттарның пролетарийлери. каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 148 (11946)

1982 чылдың июнь 26, суббота

1925 чылда
үлдөөлөттүгө

Өртөз 3 коп.

СЭКП обкомунда, Тыва АССР-ниң

Министрлер Чөвүлелинде

НЕМЕЛДЕ ХЕМЧЕГЛЕР

«1982 чылда дүжүт ажаалдашкын көдө ажал-агыт
продуктуларын белектерин болгаш 1982-83 чылдын
үзүндө мал кыштагылашкын чедикчининг эр-
терин хандыр талазы-биле немелде хемчеглер ду-
гайында» доктаалды СЭКП обкомунуң бюросу болгаш
Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелин хулаас алган.

СЭКП обкомунуң бюросу-
дун болгаш республиканың
Министрлер Чөвүлелиниң
хулаас алган доктаалында
демдеглеш база: 1982 чылда
дүжүт ажаан алышкын-
ныла база көдө ажал-агыт
продуктуларын белектеринге
белектерин республиканын
дыка хөй районнары болгаш
совхозтары четпес боттанды-
рып турар. Тараа ажаан
алыр-сало кылдыр, карто-
фель казар комбайнларын
одуруглай алыр жаткалар-
ның, мал чөм белектер
машинналарын, транспорт
хемчеглеринин база еске-да
ажаалда техникаларын сен-
теглеш оожум темптер-биле
чорууру турар. Оон түн-
гелде бо чылдын июнь 16-
га чедир республиканын сов-
хозтарында сипен кезер ма-
шиналарын 32 хуузу, сипен
кылдыр комбайнларын 58
хуузу, тараа комбайнларын
44 хуузу болгаш карто-
фель казар комбайнларын
62 хуузу, одуруглай алыр
жыткаларын 58 хуузу, авто-
транспорт хемчеглеринин
20 хире хуузу белектерин-
миз. Механизаторлар-биле
хандырганын байдаты
ыланын Каа-Хем, Талды,
Кызыл, Бий-Хем болгаш Улуг-
Хем районнарын совхозта-
рында дууренчиг.

Белектер болгаш салдыр
организацияларын, а ол иш-
кан совхозтарын материал-
техниктиг базазын, склад
оран-саванын, нога карто-
фель кадалаалар чердерин,
сипен болгаш сенга онгарла-
ры белектер турарында шыг-
гын хемчегтер бар.

1982-83 чылдын мал кыш-
тагылашкын кайма-хорам-
ны, чөм пектерин, чурттага
байжыдыр сенга талазы-
биле чогуур хемчегтер ал-
дымай турар.

Дүжүт ажаалдашкын, көдө
ажаал-агыт продуктуларын
белектерин чогуур үзүндө
болгаш шынарлы, кылдыр
чоруурун, мал кыштагылаш-
кын чедикчининг эртерин
хандыр сорулга-биле ан
чорудар эртерин чогуула хем-
чеглерин хулаас алган док-
таалда тодаргай айткан.

ДУРЖУЛГА СОЛУШКАН

Бистин республика биле
кожа-хембэ МАР-ын кызы-
гаарышкан аймактары-биле
аразында ийри-чары хары-
лаалары хемчеглеринин пла-
нында дунуштур партиязын
Удэс-Нур аймак комитети-
нин ажалдашкыны-лектор-
лар болгаш удуртукчуу
Жамалын Пагаан-Хуу, пар-
тиянын аймак комитетинин
инструктору Хуягай Сайр-
лак олар бисте аалдан кел-
ген.

Аалчылар СЭКП Тыва об-
комунуң лекция пропагандазы-
ның талазы-биле ажалды
качар тургусканын-биле та-
нышкан болгаш «Тувинская
правда» союзуниң редакция-
зында, республиканын «Би-
линг» нийетлешин баштаар
черинге, Тыва АССР-ниң Те-
левидение болгаш радиодом-
былга талазы-биле күрүч
комитетинде, 60 маалдыр аттыг
чурт-шынчыл музейинге чо-
раалар. Оларын СЭКП Өвүр.

КЫРГЫЛДА ПУНКТУЗУНДА

Бай-Тайга районунуң «Бай-
Тал» совхозунуң хойжары
он бирги беш чылдын ийги
чылында хөй кыргыздалы
организацияны чоруурун-биле
кыргыздала пунктун эки ес-
теэн. Совхоз бо чылын 22750
хөйну кыргыл, күрүчкө 42
тонна дүжүт садар хүлээге-

лиг. Пунктуга кыргыздар ко-
данын графинин, илде
ажылдап турар кижилерин
көргүзүлгөргө демдеглеш ту-
раа салбырары кылган.

Совхоз 7444 баш өшкүдөн
11 тонна дүжүт кыргыл, кү-
рүчкө саткан. Серге калар-
чыы С. Товаришайт бир өш-

Каа-Хем райкомнарынга,
Каа-Хеминиң «Селичи орук»,
«Совет Тыва» совхозтарын
партикомнары чораян
болгаш пропаганда ажалы-
нын талазы-биле дурикула
солукналар. Ол ишкан Кы-
зыл хоорайнын тураксаалды
чердерин союурун бергенер.

Политиктиг чырыдышкын
байжымында «Моолга келер»
деп «Моолфильм» киносту-
дизинин бүдүрүп үндүргөн
кинону көрүктүлгөргө бара-
гатканнар.

Делегацияны СЭКП Тыва
обкомунуң секретары Д. К.
Оржак хүлээн алган.

Бистин көр.

күдөн 1,5 күткү кыргыл,
өскөрдөн бедик көргүзүгү
чедип алган.

Ам бо хүннерде хөй кыр-
гылдазы массалык-биле чо-
руп, пунктуда электринг 36
хачы ажалдап турар.

Х. КАРА-ООЛ.

Чайлаглаашкынны-бедик деңгеле

ОДАР БЫЛААШКАН КОДАННАР

«Улуг-Хая» совхозун Арыг-Бажы сүт-бараан фер-
мазын коллектив республиканын малчынар Шаа-
дымынга кижир эрте дөш социалисттик чарышты
калбарлаш, бирги чартын чылда күрүчкө сүт сады-
рыштын планын хуузаадан эрте күөөдипкен. Районуң
Күш-ажылы аалар туугун ол ферманын ажал-иш-
чи чедикчинингине тураакадып көдүргөн.

Ферма ам Шааган-Арыг хем-
иниң кыдында чайгы тур-
лаанда көжүп келген.

— Чайлавышта бо чылын
ош-сипенин үнүгө багыт
эвес-тир. Ынчанга сүт саа-
лазы-даа сүт тур-деп, бри-
гадир А. Дугаржы чугаала.

— Хүндө бир иштен 6-7 ки-
лограмм, а иштин-биле 2,4
тонна сүтү саап ап тур бис.

Саар иштерин сүтүр
продуктудун бедиктеринге
малдын калдын, ажалда-
чымын эртерин эки органи-
зацияны көсүп илгитин берип
турар. Сөс калдырында тур-
густунган иш эвено саар ко-
данын дүне-даа, хүндө-даа
оштары-пий эвено-биле кы-
ларып турар. Олардан илан-
гыя Самдан Кара-оолдун
удурткан эвеноу эки көрү-
гүлери чедип ап, кызыма-
кай ажалдап турар.

Коллективтин күш-ажылы
бедик түнелдерин чедип
алырынга дуржулашкын сап-
чылар Татьяна Кенден, Эни-
кис Дугар, Өлчөй Нураат-
кыны саанчылар. Елизавета
Балдан, Татьяна Мандышаа
оларын кижир келген үзү-
дүт. Оларын кижир ботуру
эрткен беш ааларда сүт саар
планын 3-4 тонна ажалы кү-
сөткен болгаш социалисттик
чарышты ам-даа мурнап ту-
рарлар.

Коллектив бирги чартын
чылда чедип алган чедик-
чинингине быжылган, сүт
саалдашкын ноон сойгаар удам
кыдырып хулаалын турар.
Ынчалза-даа алаа шалтыкын
турар чамдык айтырылгар
бары бригадир мынчаар ко-
мулап чугаалаар болду:

— Ковачышта «УТКА 25
чылы» совхозтун хөй малчы-
нары ферманын чайгы олар-
девиксирин хөйе хонун-он
кодан чыгыш хоюн тургузуу
албан болза, сүт саалды-
амгы денпешинден оранкы бе-
дик турар ийик. Арыг-Уу-
дуржы бистин совхозтун удур-
тукчуларын пектеде чогуу
ажылдашкын база ботарыш-
кын хуузаага чогу-биле, хөй
малын чайгы Торгалы тайга-
ларыне үндүрүп, эки семир-
ти олардылалы алырын ор-
нунга белегин харып, шына-
ла бистин олар-белчирлери-
висти-сипен кезер черлери-
висти тазартып чиртин, саа-
бастырып олурулардыр. Ам
үш дугаар чыл илчан келди.
Оларын уржуулаан ферма
эрткен чылын планын күөөдө-
лөп шыдаайн барган болгай.
Мынчаар турар болза, бо чы-
лын база бергендеринс чай-
гы чок. Ынчанга «УТКА 25
чылы» совхозтун хөй хоюн
бистин девексиринистен өс-
көр чайдыла көкүрүк дуга-
йында айтырыгын дарып
иштиндеринин бодуустун
заргаларымыстан-даа, райо-
нун удуртук ажалдашкыла-
рында-даа чатын эвес удаа
дүлөп келди. Ынчалза-даа
ол дүлөсө мынчага дээр
хандырышкан-даа.

СЭКП обкомунуң чоюкта чаа
болуп эрткен VI пленуму
ССРЭ-ниң Азым-чөм програм-
малы боттандырылган ай-
тырыгларын чугаалайып тур-
гаш мал продуктуларын бү-
дүрерин болгаш күрүчкө са-
дарын көвүдөлдө, чайгы
таарымчалыг үдө чайгаар
бүткен олардыр чып ажал-
дарына чайлагаларда малчы-
нарын ажалдаар чурттаа-

рынга бүтү-ле таарымчалыг
байдаларын тургузарын рай-
оннар, совхозтар удуртук-
чуларына, малчынарга ху-
лаалыг болгай.

— Ынчалза-даа бисте арыг
сүт-биле хандырамы-биле
чайгы турлаагыска сүт со-
дурар басостуг кулук хан
боор болган монжычылар
эвеноу (удуртукчуу К. Ло-
валы) ол чартын хүн хире-
де-ле кылдыр ажалды ам чар-
тык ай иштинде кылып чадап
келди, оларын каймак «чала-
ды» келерин маан-ла-кир-
лиг довурактыг сүт ижиш,
ивес саар-күрүчкө дугаар
сүт кудар саа-саңгавысты
ош-биле чүп турар-дыр бис.

Хөмдөн өскө сүт алыр чер
бар эвес, канчаар боор ам-
ащ-ферма ажалдашкыла-
рын бирөөсү хоумуды.

Күш-ажылын бүдүрүчү-
дүн бедиктеринге, хол-биле
кылдыр ажалдарын чыгыды-
рынга механизациянын ажалы-
нын шунтуусу кылдыр бис.
Ынчалгы Арыг-Бажы ишкан
удуртук фермага иштин чүгө-
лөвти күжү-биле саарын
чедип алыры ош-чугаа.
Ынчалза-даа бо фермага 328
ажыг ишети (ноон сойгаар
оларын саны ош-даа, көп-
дүр) саарынга чүгө 16 ап-
паратты тургусканын канча-
ла чедипкен болбайн аав.
Ош-биле чергелештир элек-
трик саала апараттарын
бүдүрүп арга-биле көвүдөлдө,
саангы саангы четчир кы-
дыр кылып ап болур арга ба-
ры бригадир тайдырылган.
Ош кылырдына нарын чүгө-
лаа чок: ам бар хоорага
улаштыр алюминий хоора
шөгөш, анаа электрик ажал-
дарып кинокалар кылган
саала апараттарын хоора-
га кошкан, алаанга малга
чөм каап боор ишн кошна-
лар кылып алыр.

— Хоора чорудуп, көнүг-
дөр коюшкан ток улаш берсе-
ле, артыктын токтарымыс
зыл алыр улаус-тур бис ийи.

Сельхозтехникумун Шаа-
ган-Арыг каттыжышкын-
чы ажалдашкыла ош са-
лалды боттандырылган ар-
гын өөренип көрөчүз.

База бир айтыр. Мурну-
да чылдарда эрчи, чаа хо-
райлар-биле чайла аразында
маршруттуг автобус хүнде
ийн-үш катал маанай турган.
Фермада ажалдап-чурттап
турар хөй улаустун район-
сохозко тыпери-биле аргыжа-
рынга-яны-бүрү чорук-хе-
рестер бүдүрүп алырынга ол
халык эрит. Хоорай авто-
бузуу ам база мынчаар, чай-
дыла чедир маанай турар
кылдыр тургузарын ферма
ажылдашкыла ош са-
лалды боттандырылган ар-
гын өөренип көрөчүз.

Бүгү-ле чүвени совет кы-
зылдеринг чаагай чоруун бед-
иктеринге улаштыр дуга-
йында партиязын ХХХI съез-
динин сатпап сорулгазын
амалдары боттандырып
чогуула мындай айтырыл-
гарын таарыштыр иштин-
дөрүндө электринг утпаал.

Х.К. МОНГУШ.

Улуг-Хем район.

Совет-француз экипаж башкарган

«Союз Т-6» дээр космос корабли

У Ж У Д У У Ш К У Н Д А

СЭТА-НЫҢ ДЫҢНАДЫ

1982 чылдын июнь 24-те Москваны-биле 20 шак 30 минута турда
космостун «Союз Т-6» кораблин салып үндүрерин Совет Эвилелинде
боттандырган. Совет космос кораблин: кораблын командири Совет
Эвилелинин ийи дапыр Маадыры, ССРЭ-нин ужудукчу космонавты
Владимир Джанибеков, борт-инженер Совет Эвилелинин Маадыры,
ССРЭ-нин ужудукчу космонавты Александр Иванченков болгаш
шинчелекчи-космонавт Француз Республиканын хамаатызы Жан-Лу
Кретьен олар башкарган.

Ужудуушкунун программасы «Союз Т-6» кораблы орбитанын
«Салют-7» эртем-шинчилел комплекси-биле тудуштарын көрүп ту-
рар. Космонавтылар Джанибеков, Иванченков болгаш Кретьен олар
орбитада 1982 чылдын май 13-тен бээр ужудууш турар космонавтылар
Березовой болгаш Лебедев оларын-биле комплекстин бортунга эртем-
техниктиг шинчилелдерин болгаш шенделелерин чорулар.

Космонавтылар Джанибеков, Иванченков болгаш Кретьен оларнын
кадыкшы байдалы эки, «Союз Т-6» кораблын борт системалары бо-
лур-чогууру-биле ажалдап чоруур. «Союз Т-6» кораблын экипажы
ужудуушкун программанын күөөсөдип кирипкен.

Космос делегмин тайбын сорулааларга таарыштыр өөренип шинчи-
лээр болгаш шингээлди алыр дээр Совет Эвилелинин болгаш Франция-
нын кады ажалдашкылазын дугайында дугуржулга дүштүр совет-
француз ужудуушкуну боттандырып турар.

«Союз Т-6» кораблын командиринин

ужудуп үнер мурнунда

МЕДЕГЛЕЛИ

Эрчим эиптер болгаш «иштер!»
Бегун ийи чурттуу — Совет Социали-
сттик Республикалар Эвилелинин болгаш
Франция Республиканын тааралектиери
«Союз Т-6» кораблы-биле космоска ужу-
дуушкуну чорулар. Менээ бо космос ко-
раблын командири болур бедик иделди-
лэп бүүрүткен.

Бистин чурттарымыстың уластарын хол-
баштырын турар шак-төгүдөн бээр тур-
густунган пайраалдыг харылаалар эконо-
мика, эртем, техника болгаш культу-
та-лазы-биле хөй-хөй чылдарда болгаш бо
чылдарында ажалдыг кады ажалдашкыла-
лаа илерет турар.

ССРЭ-нин болгаш Франциянын эртем-
лешини космос делегмин шинчилээр та-
лазы-биле чедикчининг кады ажалдап
турар. Космоска кады ажалдашкыла-
лаа үе-чадазы совет болгаш француз кос-

монавт составтыг чурттар аразынын
катышкан экипажынын ужудуушкуну
боор турар. Оон түнелдерин бистин чурт-
тарын эртеминин болгаш техниказын
моон-даа сонгаар хажжыруун, совет бол-
гаш француз уластарын аразында най-
малды быжылааларыга бараан болурунга
бүзгөдөр бис.

«Союз Т-6» кораблын чурттар аразы-
нын катышкан экипажынын өмүзүнүн
илеткээрин база: космоска ужудууш-
кунга белек бис, бо хүндүт болгаш ха-
лымсалгалыг сорулгазын күөөдөдөп дээр
боттарымыстын бүт-ле күжүрүтүп, бил-
висти болгаш дуржулашкын боор бис.

«Союз Т-6» кораблын командири
ССРЭ-нин ужудукчу-космонавты
Владимир ДЖАНИБЕКОВ.

«Союз Т-6» кораблын ужудууш

үнеринин мурнуу чарында француз

КОСМОНАВТЫНЫ

МЕДЕГЛЕЛИ

Космоска бистин ужудуушкунууштуу
мурнууда хөй-хөй космонавтыларын ужу-
дуушкунулар болган. Бистин союушта
хөй экипажтар кижинин ажал-чоруула-
зын чаа-чаа хемчеглерин илгит тылар
сорулга-биле ужудалар. Кижиг төрөлө-
төвүн ол өндүрүштүг көрөнгө болжун
бүдүрүлгө болза, үзүмү кириштинер
болжолу чоругаалып турар мен.

Бо эртем шенделеш белектерле дыка
хөй чүдүлдерин кылган совет болгаш
француз эртемдеринин инженерлерин
болгаш специалисттерин белектеринге эи-
не чалыштыг өөрүп четтиришкенин

илерелип тур мен.

Бо катышкан ужудуушкуну чорун
кижилерин болгаш күрүлелерин аразы-
нда харылааларын энжиктеринге илгит
болурунга илгет турар мен.

Мээн бодумун космоска алгаш чоруур
сорулгазын мээн космос хемчегле: «Хостал-
ла, дең эрге, акы-думалыштыг чорук»
деп Франция Республиканын амблема-
манды бижип каал.

«Союз Т-6» кораблын космонавт-шпи-
нчелекчи Франция Республиканын ха-
маатызы

ЖАН-ЛУ КРЕТЬЕН.

Владимир Александрович Джанибеков

Владимир Александрович
Джанибеков Ташкент областа
Бостанлык районунуң Искан-
дар суурунга 1942 чылдын
май 13-те төрүттүнгөн.

Ейкинин дээди шериг
ужар чүтү үчүнчүлешин 1965
чылда дооскан сөөлүдө шериг
ужар чүтү күштеринге
ужудуучу-инструктор алба-
нын эрттүнгөн.

В. А. Джанибеков — 1970

чылдан бээр Совет Эвилели-
нин Коммунисттик партиязын
кеккигүнү.

Космонавтылар отрядында
ош 1970 чылда кирген.

Башкарылгалыг космос ко-
раблыларын болгаш орбита
станцияларын ужудууш-
куннарын башкарырынга чап-
гыс эвес удаа киришкен.

В. А. Джанибеков ийи удаа:
1978 чылдын январда «Союз-
23» кораблын болгаш

«Салют-6» станцияга тава-
рышкан баштайгы экипажы
нын командири. 1981 чылдын
мартта «Союз-39» кораблын
командири болуп, космос
ужудуушкунуларын кылган,
илчээрда «Союз-39» кораблы
совет-моол каттышкан эки-
пажы «Салют-6» станцияга
чедирген.

Александр Сергеевич Иванченков

Александр Сергеевич Иван-
ченков Москва областын
Ивантеевка хоорайында 1940
чылдын сентябрь 28-те төрү-
түнгөн.

Москваның ужар чүтү ил-
ститудун 1964 чылда дооскан
сөөлүдө конструктор бюро-
зунга ажалдаан болгаш кос-
мостун чаа аппаратарын чо-
гадырынга киришкен.

А. С. Иванченков — 1972

чылдан бээр Совет Эвилели-
нин Коммунисттик партиязын
кеккигүнү.

Александр Сергеевич кос-
моска ужудуушкунуна 1970
чылдан бээр белектерин эго-
лоон. «Союз-9» космос кора-
блынын борт-инженерле-
ринин хөй удаа солукчуу бо-
луп турган, ол ишкан «Союз»

болгаш «Аполлон» кораблы-
дерин космоска кады ужу-
дуушкунуна борт-инженер
кылдыр база белектерген.

А. С. Иванченков космоска
140 хонун узуу хуузаалыг бо-
дуун баштайгы ужудуушкуну
«Союз-29» кораблы бол-
гаш «Салют-6» станцияга 1978
чылда кылган.

Жан-Лу Кретьен

Француз Республиканын
хамаатызы Жан-Лу Кретьен
1938 чылдын август 20-те Ла-
Рошель хоорайга төрүттүнгөн.

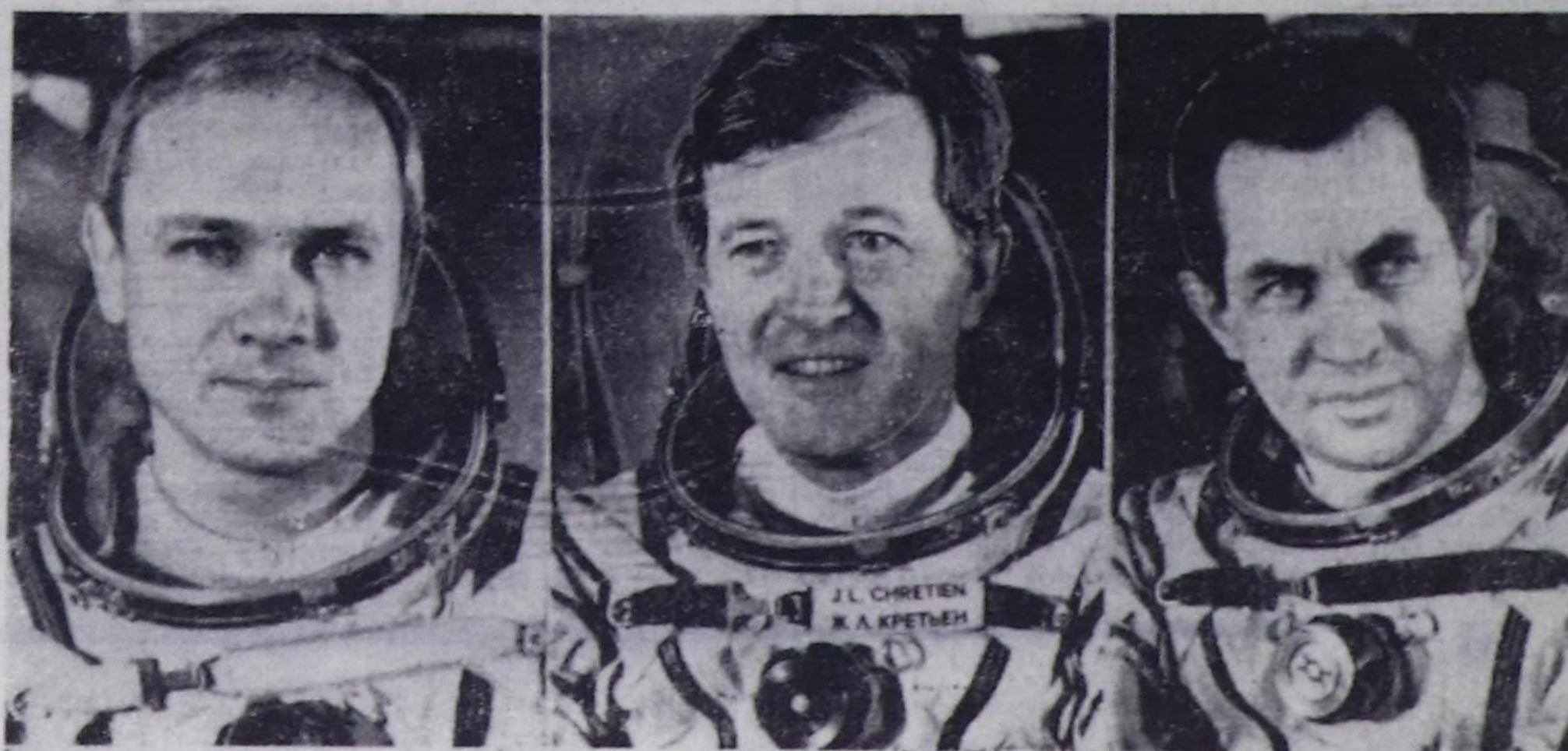
Шериг ужар чүтү школа-
зында ол 1959 чылда кирген
болгаш ону 1962 чылда доос-
кан. Жан-Лу Кретьен сөөлү
чели чылдар дүргүзүндө
Франциянын шериг ужар чүтү

куштеринин дайынчы кезек-
теринин бирөөсүнө шүгүр-
лекти-ужудукулап, а оон
соонда ужудукчу-шинчелекчи
болуп ажалдаан. 1977 чылда
Франциянын мурнуу району-
нун агаар камгалалынын ко-
мандылашкынын ораакчы-

зынга ол томуйлаттырган.

Подполковник Жан-Лу Кре-
тьен космонавтылар белек-
теринин Ю. А. Гагарин аттыг
төүтүгө 1980 чылда белекче-
ни кирген. «Союз-Т» космос
кораблы болгаш «Салют»
орбита станциязынга ужу-
дуушкуннар өөрделешинин
бүрүн күрүзүп ол эрткен.

ЧУРУНТАРДА: (солагай таладан): В. Джанибеков, Жан-Лу Кретьен болгаш А. Иванченков.

РСФСР-де чурттап турар хөй уругларлыг иелерге

«Маадыр ие» атты тыпсыр дугайында

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлымы

Он болгаш оон-даа хөй

урттары боткан болгаш
кижиктерин иелерге «Маадыр
ие» атты «Маадыр-ие» орден-
биле наамалашкын, тыпсыр:

ТЫВА АССР-ДЕН

1. Аппа Георгиевна Котова-
га — өг-бүлө ээзи, Кызыл
хоорай.

2. Дадар Седенова Куулар-
га — өг-бүлө ээзи, Чөөн-Хем-
чик район.

В С Р - н и ц Н а ц и о н а л
х у р а л ы н ы н с е с с и я з ы

3-кү арын ● 1982 ч. ● июнь 26

